

Kulturmiljöprogram Emmaboda kommun
Plaggebo

Läsanvisning för områdesbeskrivning i kulturmiljöprogram

Emmaboda kommuns reviderade kulturmiljöprogram färdigställdes 2016 och består av 65 områdesbeskrivningar, en för varje miljö som inventerats inom projektet. Inom projektet har även GIS-information avsedda för kommunens handläggarkartor tagit fram. Fördelningen av antalet miljöer mellan socknarna ser ut som följande: Algutsboda socken – 19 miljöer, Långasjö socken – 19 miljöer och Vissefjärda socken – 24 miljöer. Därutöver har områdesbeskrivningar även tagits fram för tätorterna Lindås och Emmaboda. Nedan följer en beskrivning av områdesbeskrivningarnas upplägg och anvisningar hur de bör läsas.

Kartan

Områdesbeskrivningarna inleds med en karta över den aktuella miljön med olika markeringar som ger information om området och dess kulturhistoriska värden – huvudområde, kärnområde, fornlämningar och övrig kulturlämning.

- *Huvudområden* är områden med kulturhistoriska värden. De bidrar till förståelsen för området, genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. I nästan alla bymiljöer finns områden i byns utkant som historiskt haft ekonomisk betydelse, som exempelvis madängar med madhus, fiskevatten, kvarnplats eller andra områden som besitter kulturhistoriska värden.
- *Kärnområden* är mindre områden inom miljön med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.
- *Fornlämningar eller potentiella fornlämningar* anger ett utdrag av de lämningar som finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, (FMIS). De lämningar som redovisas på kartan har någon av följande antikvariska bedömningar i FMIS: "fornlämning", övrig kulturhistorisk lämning" eller "bevakningsobjekt". Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- *Övrig kulturlämning* anger andra kulturhistoriska objekt och lämningar som upptäckts i samband med inventeringsarbetet, men som inte är registrerade i FMIS, exempelvis en vällagd stenmur, odlingsrösen, en husgrund, en linugn eller en förfallen byggnad.

Kulturhistorisk värdeklassning

Under kartan anges vilken *kulturhistorisk klassning* miljön har i skala 1–3. Värdeklassningen är kopplad till huvudområdet, med undantag av Lindås och Emmaboda där klassningen istället knutits till respektive kärnområde.

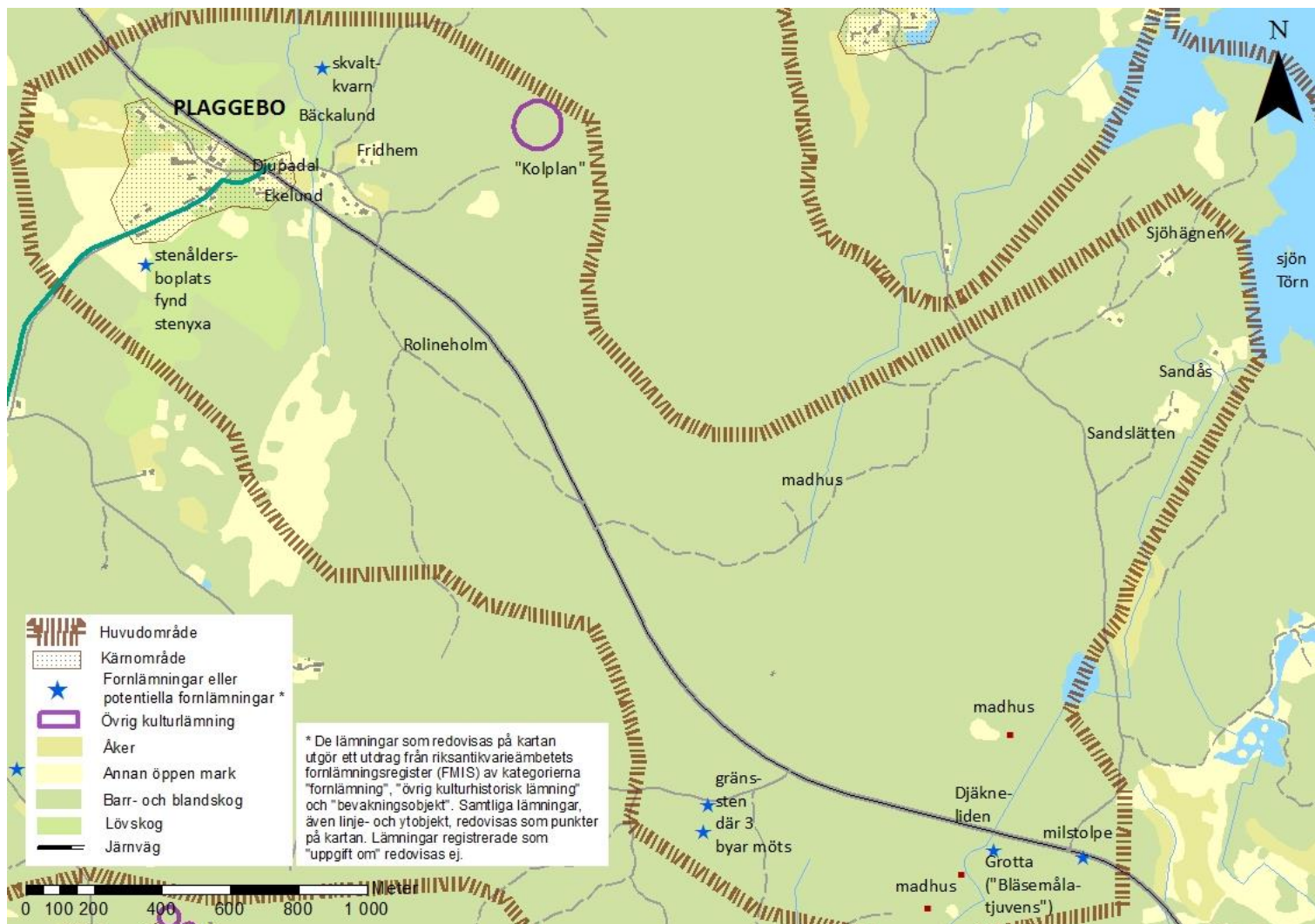
- Klass 1 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett regionalt eller nationellt perspektiv. Här ingår de områden som utgör miljöer av riksintresse för kulturmiljövården och som är skyddade av Miljöbalken, de nationellt uppmärksammade glasbruksorterna och platser tydligt förknippade med författaren Vilhelm Moberg samt ett fåtal andra miljöer som är av mycket stort kulturhistoriskt värde för kommunen.
- Klass 2 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett kommunalt perspektiv.
- Klass 3 – miljön har ett visst kulturhistoriskt värde och är intressant ur ett kommunalt eller lokalt perspektiv. Ofta finns det omständigheter i miljön som otydliggjort dess kulturhistoriska värden, exempelvis igenväxning av odlingslandskapet, ombyggda eller moderniserade byggnader, riven bebyggelse.

I den efterföljande färgutan redovisas miljöns anknytning till kulturmiljöprofilens teman, vilket illustrerats med block i olika färger.

Själva texten i områdesbeskrivningarna inleds med en ingress, vilken utgör en sammanfattande värdebeskrivning av miljön där de viktigaste värdena omnämns. Därefter följer en övergripande beskrivning av huvudområdet och objekt av särskilt värde som ligger inom detta, det vill säga utanför kärnområdet, samt en värdebeskrivande text om kärnområdet med de objekt som ligger inom detta. Textavsnittet avslutas med en litteraturlista.

Därefter följer tre punktlistor; "Särskilt värdefulla karaktärsdrag, områden och objekt", redovisning av "Befintligt skydd" som finns för miljön och "Antikvariska rekommendationer och förslag till skydd". Områdesbeskrivningarna avslutas med historiska kartor och ett stort antal nytagna bilder med bildtexter som i stor utsträckning innehåller fastighetsbeteckningar.

Omslagsbild: Skvaltkvarnen i Plaggebo ligger på den plats den senast användes. Troligen finns ingen likadan i hela Kalmar län. Det kulturhistoriska värdet är därför mycket högt, av nationellt intresse.

PLAGGEBO

Klass 1

Lyckeabåns vägar: Skjutssystemet, med bevarad skylt samt skriftligt avtal. Milsten.

Skogslandets jordbruk: Bebyggelsen är orienterad längs med vägarna. Vägkorsning mitt emellan gamla Norrgården och Södergården. Särskilt utmärkande är de tre tätt liggande bostadshusen som bildar en ålderdomlig struktur från gamla Norregård. Bevarade ladugårdar i bykärnan. Exempel på utskiftade gårdar samt ett antal torp/backstugeplatser. Sjön Törns koppling till byn. Madhus. En unik skvaltkvarn av regionalt och nationellt intresse.

Hamlade askar, stenmurar och stenrösen vittnar om att markerna i byn varit uppodlade länge. Mest karaktäristiskt i byn är de tre tätt liggande bostadshusen centralt i gamla Norregård. Tillammans med bevarade ekonomibyggnader och den gamla slingrande byvägen bildas en viss ålderdomlig prägel. I gamla Södergård finns än idag två gårdsenheter med bevarade mangårdsbyggnader och en ladugård. Tydligt är också de olika utskiftade gårdarna, varav två ligger väster om Södergård, och en precis öster om byn. Byns marker sträcker sig i öster ända ner till sjön Törn. I detta område finns flera madhus samt bevarade torp och ett antal torpställen och backstugor som vittnar om den fattigare befolkningens boendemiljö under 1800-talet. På byns utmarker finns också en välbevarad unik skvaltkvarn av regionalt eller nationellt intresse.

Byns tydligaste karaktärsdrag är de idag många (sju) delvis bevarade stora, ganska tätt liggande mangårdsbyggnaderna, orienterade utefter de slingrande grusvägarna centralt i byn¹. Se vidare *Kärnområde Plaggebo*. Fyra av dessa gårdar fungerade som skjutsstation, enligt det nationella systemet, en bit in på 1900-talet². Ett annat karaktärsdrag som är mycket påtagligt idag är den raka landsväg (1954) som går rakt igenom den gamla byn och skär av den i två delar.

En kulturhistoriskt mycket intressant byggnad är Plaggebos skvaltkvarn (troligen byggd i slutet av 1700-talet), vilken bedöms ha särskilt högt kulturhistoriskt värde (Plaggebo 2:6). Skvalt看 har bevarade ursprungliga delar, som väggar, och ett (delvis rekonstruerat) hjul. En stensatt kanal där vattnet gick finns också. Idag är dock den lilla bäckfåran torrlagd, vilket i sig är ett exempel på en av alla de många utdikningar som genomfördes i socknen³. Det byggnadshistoriska värdet, upplevelsevärdet (med hög autenticitet) och de ekonomiskhistoriska värdena är höga. Kvarnen ger oss idag ledtrådar till bondesamhällets (hushålls-)ekonomi och metoder kring malning under 1700-talet och 1800-talet. Dessutom tillhör kvarnen i allra högsta grad en utrotningshotad byggnadstyp. I hela länet finns idag troligen bara 3–4 återstående skvaltkvarnar! Kvarnen ligger idag norr om den gamla bykärnan, och är en av få om inte den enda som ligger kvar i ursprungligt läge, vilket ytterligare höjer det kulturhistoriska värdet. Enligt uppgift flyttades kvarnen 1867 inom byn, från Södergård till Norregård, i samband med att Plaggebo göl sänktes. (Eftersom den fortsatte att användas på nuvarande plats räknas det som ursprungligt läge. Den har inte flyttats för att visas upp.) Skvalt看 sköts om i ett samarbete mellan ägaren och Långasjö sockens hembygdsförening.

Kvarnen är också en av endast två registrerade ”övrig kulturhistorisk lämning” inom utredningsområdet, med RAÄ-nummer Långasjö 41:1. Den andra är en fyndplats för en stenyx från äldre stenåldern, med RAÄ-nummer Långasjö 96:1. En bit nordost om byn finns enligt uppgifter från byn en plats där man bedrev kolning i mila under 1700- och 1800-talen. Kolbottnarna syns ganska tydligt än idag. Eldstaden till kolarkojan är också väl bevarad. Om dessa

¹ Byn har skiftats i två omgångar. Dels storskiftet 1822, och dels laga skifte som gjordes 1842 i Södergård och 1843 i Norregård.

² Uppgiften alternerade mellan de fyra olika gårdarna. Man skulle hålla med häst och vagn för resande och även ha möjlighet till mat, dryck och logi. Skjutsstationssystemet fungerade så att man skjutsade till nästa station, som sedan tog över om den resande skulle längre. Anslutande skjutsstationer fanns i Åkerby, Bjesebohult, Emmaboda, Fur, Troxhult, Björnabygden och Vissefjärda. Lagen om skyldigheten att skjutsa upphörde 1914.

³ Nuvarande ägarens farfar har berättat att han som liten pojke hade följt med sin far och malt i kvarnen. Han var född 1889, så det måste ha varit bland de sista gångerna kvarnen användes, i slutet av 1890-talet.

lämningar är äldre än 1850 räknas de efter januari 2014 också som fornlämning, även om de inte är registrerade sedan tidigare.

Namnet på byn har varierat under åren. Från Plagghaboda, Plackebode, Plaggeboda och slutligen Plaggebo. Den nuvarande stavningen verkar ha fått sitt genomslag kring 1820-talet, även om man kan se den äldre stavningen på vissa dokument fram till 1840-talet⁴.

Långt öster om byn sträcker sig markerna som en slags passage ner till sjön Törn. Hit gick tidigare flera stigar och vägar till boställen som fanns här. Områdets blöta mader användes till slätter, vilket idag ett enda bevarat madhus vittnar om, och sjön till fiske. Madhuset eller ängsladan i sig har mycket högt kulturhistoriskt värde som en utrotningshotad byggnadstyp.⁵ Skiftena i sig vittnar om betydelsen av att ha ägor som sträckte sig ner till vattnet. Denna byns gamla orientering österut mot sjön Törn syns dock inte tydligt idag. Vägarna och markerna dit är delvis igenväxta. Kvar av de två torpställena med namnet Sjöhägnen finns två bostadshus, en ladugård och en stenkällare. Torpet var ursprungligen ett undantag till en av gårdarna i byn.

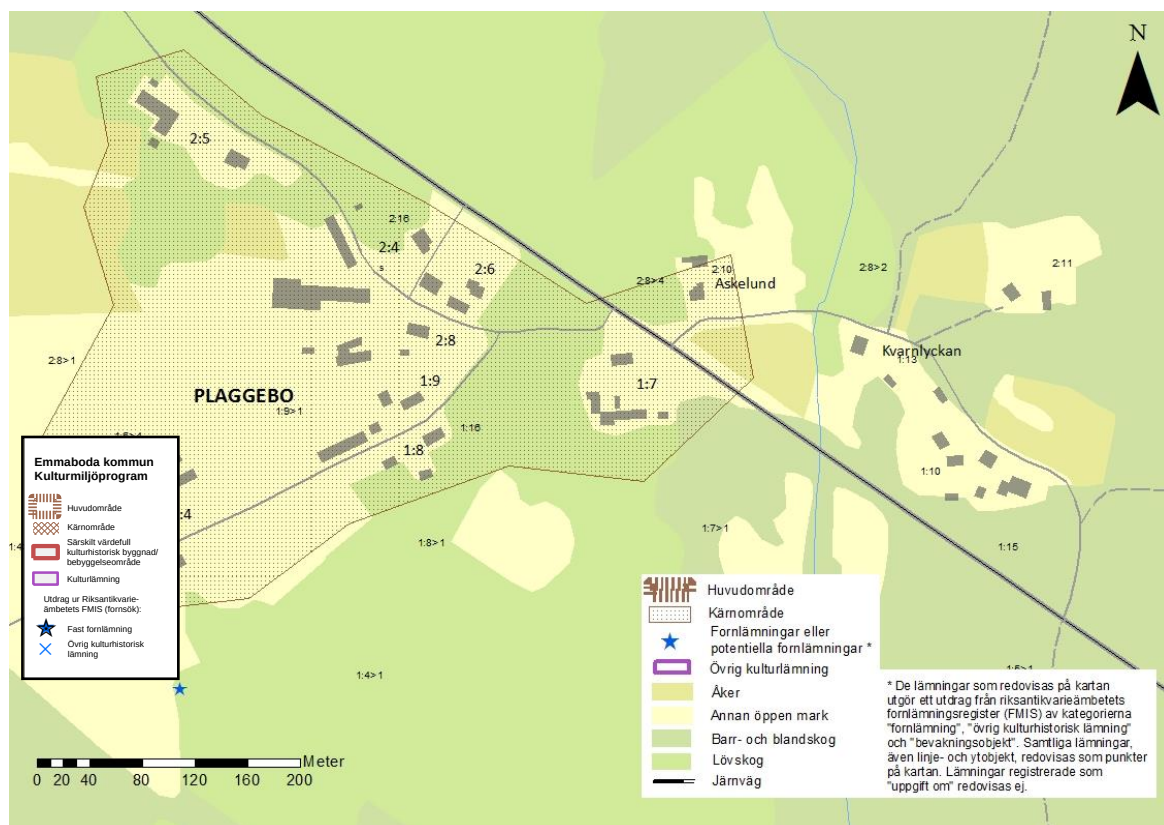

Utsnitt ur karta från 1843 visar att området mot sjön, en bra bit ifrån själva byn, hade stor ekonomisk betydelse i bondesamhället. Mellan alla stenar (som redovisats) användes markerna till odling eller slätter.

⁴ Det äldsta dokument man känner till där namnet Plaggebo finns med är från 7 maj 1403. Då bestod byn av en enda gård som ägdes av Håkon Törnasson. Under denna tid och fram till början av 1700-talet ägdes byn av adelssläkter, och bönderna var i stället arrendatorer, åboar. Ägarerna var efter Törnassons död riddaren Erland Knutsson, väpnaren Magnus Nilsson, 1456 riddaren Birger Trolle och 1471 hans son Arvid Trolle. Det var troligen under Arvid Trolles tid i slutet på 1400-talet som delningen mellan Södergård och Norregård gjordes.

⁵ Av alla de många tusen madhus som fanns i länet fram till ca 1950-talet finns idag bara ca 300 kvar. Av dessa ligger ca 130 i just Emmaboda kommun, vilket gör denna byggnadskategori till en särskild karaktärbyggnad i kommunen.

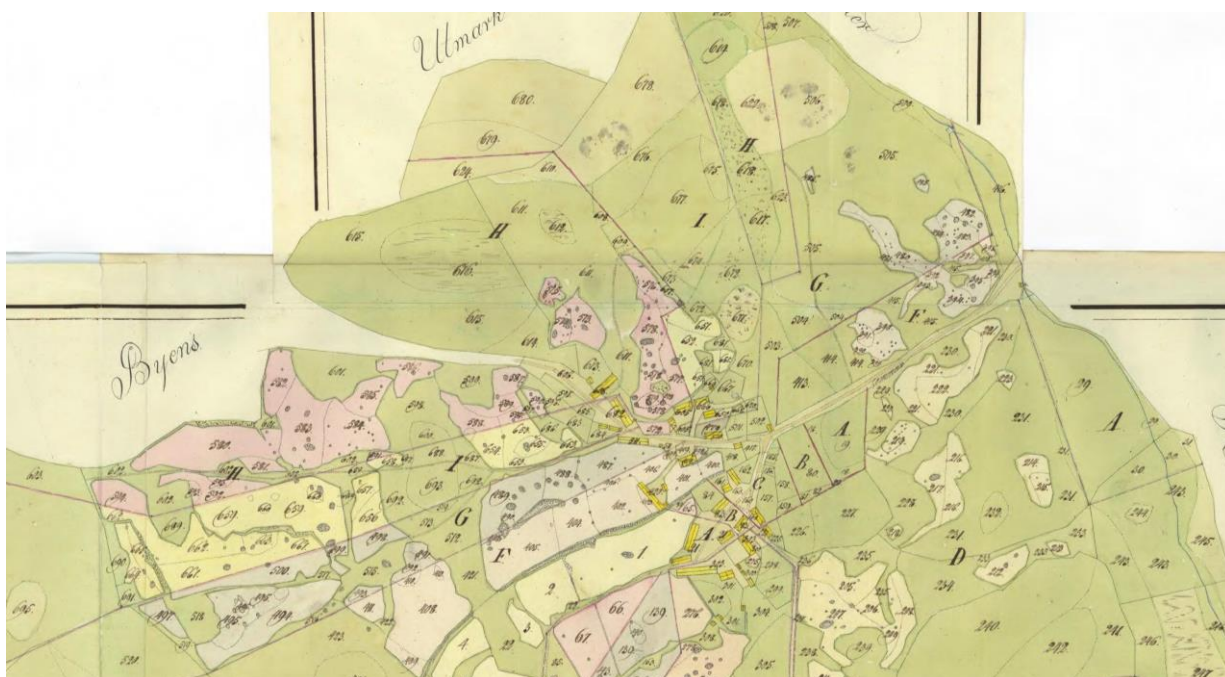
Som så många av byarna i socknen har det också i Plaggebo funnits en mängd torp, backstugor och avstyckade s.k. lägenheter där gamla och fattiga bodde (se faktaruta nedan). Ibland var det den gamla generationen från gården som flyttade ut till ett undantag då barnen tog över. Ofta hittade man på olika sätt att försörja sig, t.ex. så förekom mångas sorters hantverk bland dessa fattigaste.

Kärnområde Plaggebo

I norra delen av gamla bykärnan ligger tre stora mangårdsbyggnader tätt intill varandra och nära vägen, två tvåvånings parstugor, (Plaggebo 2:8, ca 1850-talet) och (Plaggebo 2:6, ca 1840) samt en bredbyggnad (Plaggebo 2:4, före 1820, påbyggt till två våningar 1870). Strukturen utgör ett ålderdomligt karaktärsdrag. Till denna miljö, förr kallad Norregård, hör även ett bevarat undantagshus och olika ekonomibyggnader och ladugårdar, varav en traditionell ladugård i mycket dåligt skick. I gamla Södergårds bykärna finns två gårdar med bevarade parstugor. En är en panelklädd och gulmålad mangårdsbyggnad (Plaggebo Södergård 1:8, ca 1840) och en är rödmålad (Plaggebo Södergård 1:9, början av 1800-talet). Övriga mangårdsbyggander och ekonomibyggnader i byn är alla faluröda. De har förändrats t.ex. genom den släthyvlade ljusmålade panelen och tillkomna glasverandor. En av ladugårdarna i traditionellt utförande finns kvar här. De bevarade gårdsmiljöerna här, invid den slingrande byvägen, utgör exempel på det nationella skjutsväsendet. I fyra av gårdarna har detta bedrivits (omväxlande) in på 1900-talet. För att förstå och uppleva detta idag är både husen, hur de ligger och vägen viktiga. Det finns också

ett skjutsstationskontrakt bevarat för åren 1891–1895⁶ samt en skylt med avstånd till de olika orterna. Det kulturhistoriska värdet förstärks av att husen är i stort välbevarade, med traditionella utföranden, material och färger. Att både mangårdsbyggnader och bevarade ladugårdar och uthus finns kvar bidrar till den nödvändiga förståelsen av hur gårdarna och husen användes. Den gamla strukturen, hur husen ligger i förhållande till varandra, spelar också roll. Det kulturhistoriska värdet ökar i det enskilda huset när så många ursprungliga byggnadsdelar som möjligt finns kvar i byggnaderna, som panel, fönster, takmaterial, dörrar m.m.

Ur byns storskifteskarta från 1822.

Sydväst om byn ligger de två gårdar som genom det ensamma läget en bit ifrån den gamla bykärnan vittnar om utskiftade gårdar efter laga skifte (1842). Båda är parstugor. Den ena är välbevarad (Plaggebo 1:4, ca 1800) medan den andra tyvärr förfallit till ödehus (Plaggebo 1:4). Till detta hör en förfallen stenkällare och en sidobyggnad. Till den bevarade gården hör både ladugård och två uthus, varav det ena är ålderdomligt. Gården öster om byn (Plaggebo Södergård 1:7, bostadshus ca 1870) är i stort mycket välbevarad i ursprungligt utseende, med undantagshus, ladugård m.m. Väster om gamla bykärnan finns en annan utskiftad gård som också har bevarad parstuga (ca 1822) och ladugård (Plaggebo 2:5). Förutom ödehuset kan alla dessa tre gårdar sägas vara tydliga representanter för en utskiftad gård från 1800-talets mitt. De har kvar ladugårdar i skiftesverk och andra uthus och sidobyggnader. Det kulturhistoriska värdet är baserat på detta. Även här ökar det kulturhistoriska värdet när så många ursprungliga byggnadsdelar som möjligt finns kvar i byggnaderna, som panel, fönster, takmaterial, dörrar m.m.

⁶ Det bevarade skjutsstationskontraktet tillhörde nuvarande ägarens farfars far, Sven Gustaf Johansson, på gården Plaggebo 2:6. I kontraktet står att han fick åttio kronor årligen och 1 kr 50 öre per skjutsad mil. Han förband sig att ha två hästar redo inom en timme och fyra hästar inom tre timmar. Han skulle skjutsa med enkel- eller parvagnar av fjädertyp, och på vintern motsvarande storlek på släde. Skjutsstationen fanns belägen i hans ordinarie bostad.

Följande torp, backstugor eller avstyckade s.k. lägenheter finns kvar som platser med hus eller bara med husgrunder i Plaggebo. (De husgrunder som är äldre än 1850 räknas sedan januari 2014 som fornlämning).

- **Linneslätt** (2:12, tidigare Lindeslätt). Den förste man känner till som bodde här var sockenskräddaren Håkan Johan Johansson och hustrun Johanna Magnidotter (flyttade in 1858).
- **Ekelund**, idag bevarad stengrund (1921 flyttades stugan till Prämbö).
- **Djupadal** backstuga, låg vid vägen nära bäcken från Plaggebo göl. Platsen är markerad med skylt. Här bodde korgmakaren Jonas Peter Jonasson (flyttade in 1860, stugan revs 1920).
- **Bäckalund** backstuga, belägen i närheten av skvaltkvarnen. Grunden är väl bevarad och finns markerad med skylt. Anna Charlotta Karlsson bodde här (mellan 1858–1914 från Långasjö Backegård).
- **Kvarnlyckan** (1:13, tidigare Carlstorp). Soldaten Carl Råman från Råamåla och Elisabeth Nilsson (flyttade in 1780). Namnet Carlstorp kommer troligen från Carl Råman. Bevarat torpställe.
- **Fridhem** backstuga, i närheten av Kvarnlyckan. Grunden finns markerad med skylt. Snickaren Johannes Svensson Buss och Anna Lisa Magnusdotter (flyttade in 1870 från Kallamåla). Bebott till 1907).
- **Johansberg** (2:11). Beboddes (1888) av Jonas Petersson, Maja Lena Petersdotter och sonen Johan Peter Jonasson, som var snickare. Johan är upphov till namnet Johansberg. Torpet finns kvar.
- **Rosenlund** (1:10, tidigare Bäckahemmet) Johannes Jonasson, arbetskarl, och Martha Stina Jonasson (flyttade in 1860 från Bäckalund). Torpet finns kvar.
- **Grönalund** backstuga, låg strax öster om byn. Peter Svensson flyttade in (1841 från Karsmåla där han bodde tillfälligt, efter att ha sålt sin gård). 1859 tog dottern Maja Lena Petersdotter och Jonas Petersson, träskomakare och över. I samband med detta används namnet Grönalund första gången.
- **Rolineholm** backstuga låg invid vägen mot Vissefjärda någon kilometer från byn. Två grunder finns kvar. Här bodde Bror Johan Rylander, målarlärling, och hans hustru Anna Maria Isaksson (flyttade hit 1854 från husartorpet i Trollamåla).
- **Djekneliden «Smea-Kittas»** kallas denna plats där två backstugor låg varsin sida gamla vägen mellan Långasjö och Vissefjärda. Smeden (Mäster) Johan Lundberg och Marta Månsdotter med barn flyttade in här (1801, stugorna revs troligen efter 1865). Ena grunden är idag markerad med en skylt.
- **Törnholmen** soldattorp, (Buemåla 1:15, tidigare Plaggebo 1:11, förekommer från 1769 då Måns Winblom flyttar in). Först har det inget namn, sedan Soldattorpet nr 49, Knecktetorpet nr 49. Först när det friköps 1901 används namnet Törnholmen). Den förste soldaten, utan en lång rad, som bodde här var Måns Håkansson Winblom med hustru Annica Andersdotter (1769). Torpet finns kvar.
- **Sandås** backstugan och jordkula, belägna intill sjön Törn i kanten av Ekeborydvägen. Två grunder finns bevarade, den ena i gott skick och markerad med skylt. Peter Petersson Stolt avskedad soldat och hustrun Marta Stina Nilsson bodde här (mellan 1881 och 1902).
- **Sandslätten** torp, beläget intill sjön Törn, i närheten av soldattorpet Törnholmen. Två grunder har lokaliserats och skylt finns uppsatt. (Detta låg på den mark som styckades av till torpet Björketorp.) Husaren Johannes Damm bodde här (från 1834).
- **Björketorp** (2:13) Jonas Staffansson och hustrun Christina Samuelsdotter flyttade in 1860. Jonas hade blivit blind i samband med skjutning på något bröllop¹. Sonen och snickaren Sven August Jonasson och hustrun Emma Sofia Abrahamsdotter övertog. Torpet finns kvar.
- **Sjöhägnen** torp, låg intill sjön Törn. Sockenskräddare Jonas Mattisson och Cathrina Gummesdotter (flyttade in 1813). Torpet fungerade sedan som undantag. Grunden syns knappast alls längre, men ungefärlig plats är markerad med skylt. Ladugården som användes står fortfarande kvar, även om en sektion har rivits.
- **Sjöhägnen** (2:7, Detta torp har egentligen inget namn, men kan ändå ses som Sjöhägnen, då hela området närmast sjön verkar ha haft det namnet). Beboddes bland annat av Johan Petersson Palmqvist, som var snickare. Torpet finns kvar.

Ur Långasjökrönikan av Torbjörn Svensson, Plaggebo

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- Traditionell och enhetlig utformning av bebyggelsen. Mangårdsbyggnader från perioden ca 1820–1880-talet med typisk utformning, bevarad karaktär och ursprungliga byggnadsdelar. Äldre ekonomibyggnader och stenkällare samt traditionella trädgårdar.
- Äldre, grusbelagda byvägar och deras sträckningar inom huvudområdet. Stenmurar, vägstenar och hamlade träd i vägmiljön.
- Den öppna ängs-, hag- och åkermarken centralt i byn med stenmurar, röjningsrösen, trädgårdsgårdar och hamlade träd. Öppenheten och ägoindelningarna.
- Den unika skvaltkvarnen av regionalt eller nationellt intresse. Troligen en av fyra i länet.
- Ett stort antal bevarade torp-/backstugemiljöer.
- Bevarade madhus.
- Närheten till sjön Törn och slåttermader.

Befintligt skydd

- **Fornlämningar** skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). En ny lag trädde i kraft 1 januari 2014, vilken bl.a. innebär att *lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna*, samt *tillkommit innan år 1850*, är skyddade. Detta medför att till exempel alla torp-/kvarnlämningar uppförda innan 1850 numera är skyddade. Fornlämningsregistret är under bearbetning. De på kartan med blå stjärnor markerade fornlämningarna utgår från bedömningar gjorda utifrån den tidigare Kulturminneslagen, fornminnesregistret, fornsök. Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- Plaggebo utgör en utpekad miljö i det politiskt antagna Emmaboda kommuns **kulturminnesprogram 1984**. Utpekade byggnader i dessa bebyggelseområden ska betraktas som **särskilt värdefulla** ur kulturhistorisk synpunkt och omfattas därmed av förvanskningförbud enligt Plan- och Bygglagen. (PBL 8 kap 13 §).
- **Alla byggnader** omfattas av **varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen**. Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. (PBL 8 kap 17 §). Varsamhetskravet gäller både exteriört och interiört.
- **Särskilt värdefulla byggnader** och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).
- **Odlingslandskapet** kring Plaggebo är värderat som klass 2 i bevarandeprogrammet "Odlingslandskapet i Kalmar län – Bevarandeprogram, Emmaboda kommun", framtaget av Länsstyrelsen Kalmar län 1995.

- Värdefulla småmiljöer i jordbrukslandskapet, som till exempel åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar och alléer, omfattas av **biotopskydd** enligt miljöbalken. Det innebär att de inte får tas bort eller skadas. (MB, 7 kap)
- Delar av vägen genom Plaggebo är utpekad som en värdefull **vägmiljö** inom projektet "Vägen som kulturarv", framtaget av Länsstyrelsen i Kalmar län och Trafikverket.

Rekommendationer och förslag till skydd

- **Kärnområdena** är känsliga för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt **särskilt värdefulla bebyggelseområden** enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte rivas eller förvanskas. Husen ska underhållas så att de särskilda värdena och byggnadernas ursprungliga karaktär bevaras. Fasad- och takmaterial, utförande och kulörer samt äldre detaljer som dörrar och fönster bör bevaras, såvida det inte handlar om rena skyddsåtgärder, ex. täckning av överloppsbyggnader med plåttak.
- Inom **kärnområdena** bör nybyggnader och tillbyggnader anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning. Mer omfattande förändringar inom kärnområdet bör föregås av en **antikvarisk förundersökning**. Vid lovgivning och planläggning bör särskild antikvarisk hänsyn tas i dessa områden, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.
- Det är önskvärt att **planbestämmelser**, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden. I områdesbestämmelserna bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnaderna yttre utseende samt för åtgärder avseende ekonomibyggnader. Bebyggelsens kulturhistoriska värden bör i områdesbestämmelserna skyddas genom varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser.
- Inom **huvudområdet** bör hänsyn tas till områdets kulturhistoriska värden. Gårdarnas byggnader med uthus och ekonomibyggnader som berättar om gångna tiders levnadsvillkor är viktiga. Ängsladorna tillhör denna äldre typ av ekonomi. Skyddsåtgärder som inte är traditionella material kan användas, t ex plåttak. Nybyggnader och tillbyggnader bör anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning.
- **Huvudområdets öppna odlingslandskap** har kulturhistoriskt bevarandeintresse. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
- **Gamla vägar** inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
- En dokumentation av byns bebyggelse är önskvärd.

En av de centrala liggande mangårdsbyggnaderna. Huset har kvar traditionell färgskala och entréparti (Plaggebo 2:8).

Ladugårdar och ekonomibyggnader är mycket viktiga för upplevelsen och förståelsen av levnadsvillkoren förr (Plaggebo 2:8).

Plaggebo 2:8 och Plaggebo 2:6.

Husen på gården (Plaggebo 2:6) har gamla anor, och stor kulturhistorisk betydelse som representant för en av de gårdar som ingick i skjutsväsendet samt betydelse eftersom den ingår i en bevarad ålderdomlig struktur. Detta hus ligger tätt intill grannens och bidrar till upplevelsen av ålderdomlig karaktär. Huvuddragen med faluröda fasader, vita detaljer och "tegelfärgat" tak finns kvar. Byggnaderna har förändrats och moderniserats i olika omgångar.

Mangårdsbyggnaden har den karaktäristiska formen av tvåvånings parstuga. Ursprungligen har taket varit ett åstak, eftersom skorstenarna inte ligger inock (Plaggebo 2:6).

En modernare ladugård (från 1900-talets andra hälft) berättar om en kontinuitet på gården (tillhör gården Plaggebo 2:6).

Ett tydligt karaktärsdrag är de två tätt liggande mangårdsbyggnaderna i gamla Norregård (Plaggebo 2:4 och Plaggebo 2:6).

Plaggebo 2:4.

Ett uthus med stenvägg väcker fantasin. Vilken funktion har detta haft i bondesamhället? Huset bidrar till gårdens kulturhistoriska värde (Plaggebo 2:4).

Gårdens ladugård är byggd i skiftesverk på traditionellt sätt, och är kulturhistoriskt viktig i byn (Plaggebo 2:4).

De (tidigare) hamlade askarna centralt i byn och längs vägarna bidrar till en ålderdomlig karaktär.

En av de utskiftade gårdarna (Plaggebo 1:7) precis öster om byn, där den nyare vägen skurit av byn i två halvor. Gården bevarad i traditionellt utförande med olika hus för olika funktioner, till exempel undantagsstuga till vänster, och många bevarade byggnadsdetaljer.

Undantagsstugan med vacker originaldörr och ladugård (Plaggebo 1:7).

En av de två mångårdsbyggnaderna på Södergård. Även denna parstuga i två våningar med bevarad färgskala men bytta detaljer som fönster, takmaterial m.m. Den tillkomna verandan i två våningar kan ses som en årsring (Plaggebo 1:9).

Gårdens ladugård är byggd i skiftesverk med intressanta byggnadsdetaljer, som t ex de vackra fönsterfodren (Plaggebo 1:9). Ladugården är mycket viktig för upplevelsen och förståelsen, och rumsskapande för kulturmiljön.

Inägomarken hålls öppen genom betning. Stenmurar, stenstolpar och odlingsrösen är viktiga i denna kulturmiljö.

Traditionella spjälstaket är viktiga för upplevelsen av en traditionell kulturmiljö. De båda gårdarna i Södergård har kvar traditionella drag (Plaggebo 1:9) och (Plaggebo 1:8).

Mangårdsbyggnaden med gul träpanel skiljer sig från övriga rödmålade hus i byn (Plaggebo 1:8). Flera bygghdetaljer är gamla, vilket höjer det kulturhistoriska värdet.

Till den gula gården hör ett äldre undantagshus, samt garage och uthus från sen tid (Ladugården är borta).

En av de utskiftade gårdarna sydväst om byn har en välbevarad mangårdsbyggnad och två ålderdomliga och välbevarade uthus (Plaggebo 1:4).

På gården finns två ålderdomliga uthus (Plaggebo 1:4).

Ladugården är traditionellt byggd i skiftesverk, och ligger på andra sidan vägen. Den har betydelse för rumsbildningen på gården (Plaggebo 1:4).

En öde mangårdsbyggnad (Plaggebo 1:4).

Stenkällare till ödegården, med granngårdens bostadhus i bakgrunden (båda idag Plaggebo 1:4).

En av de utskiftade gårdarna (Plaggebo 2:5) väster om byn. Hustypen parstuga i två våningar.

Den tillhörande ladugården är av 1900-talstyp och vittnar om kontinuitet i jordbruket på gården (Plaggebo 2:5).

Den unika skvaltkvarnen, med det karaktäristiska liggande vattenhjulet, som har den egenskapen att det kan snurra med bara liten mängd vatten. Det kräver heller inte stort överfall. Detta innebär i sin tur att skvaltkvarnar byggdes i många små bäckar runt om i hela landet, och utan att omfattande dammanläggningar eller höga vattenfall krävdes. Denna "skvalta" (troligen byggd i slutet av 1700-talet) kan representera alla de som försvunnit, och har mycket högt kulturhistoriskt värde. Den är en av få eller i hela länet i ursprungligt läge. I förgrunden syns också den tillhörande stensatta kanalen som ledde vattnet in under kvarnen.

Madhusen (Plaggebo 1:4) tillhör en utrotningshotad kategori, och har därför mycket högt kulturhistoriskt värde. Eftersom minst 130 av hela länets bara ca 300 bevarade madhus finns i Emmaboda kommun är byggnadstypen en karaktärsbyggnad i kommunen, och särskilt viktig att värna om. Madslåttern vittnar om levnadsförhållandena i bondesamhället.

"Kvarnlyckan" precis intill ån där kvarnen fanns förr i tiden. Platsen ligger på andra sidan nya vägen, norr om gamla bykärnan, längs med gamla byvägen.

Stenmurar längs vägen och runt åkrarna i området norr om byn. Nybyggt hus på en gammal åker.

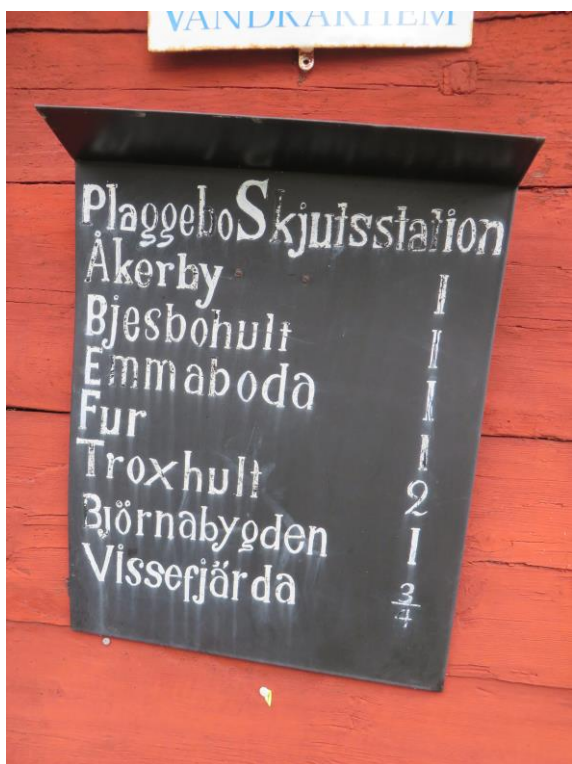
Ett av de bevarade torpen i byn, längs den gamla byvägen, Rosenlund, samt torpet som idag har namnet Sjöhägnen och ligger långt ifrån byn vid sjön Törn, precis intill ett äldre torp med samma namn. Torpen fungerade som undantagsbostad för äldre generationer från byn. Närheten till sjön och möjligheten till madslötter och fiske har sannolikt haft betydelse.

Från det äldsta torpet Sjöhägnen finns idag en ladugård och en stenkällare kvar.

På vandrarhemmets vägg i Långasjö hänger den bevarade skylten från Plaggebo.

